

Posudek o disertační práci PhDr. Prokopa Tomka: Československá redakce Radio Free Europe: historie a vliv na československé dějiny.

Práce je pokusem o kompletní pohled na vznik a celý průběh existence českého a slovenského vysílání radia Svobodná Evropa (RFE) v období 1951 (respektive 1950) až do období po listopadu 1989. Stručně jsou popsány i osudy stanice po tomto roce. Autor vychází především z četných oficiálních archivních pramenů v ČR (Praha, Olomouc) i ze zahraničních archivů (USA, Budapešť) i ze dvou soukromých archivů. Využívá i rozhovorů s bývalými pracovníky Svobodné Evropy, všímá si i domácí (mohla být trochu podrobněji zhodnocena) a hlavně zahraniční literatury. Je možno říci, že heuristická základna práce je velmi bohatá a umožnila dr. Tomkovi široký záběr pohledu na sledované téma. Velkou pozornost věnuje autor příčinám vzniku stanice, postupným zajišťováním sympatií západních (pochopitelně především amerických) činitelů pro vznik projektu, získávání prostředků a budování československé redakce v New Yorku i evropské pracoviště této redakce v Mnichově. Sleduje i charakterizuje vedoucí činitele v čele s Ferdinandem Peroutkou v USA a Pavlem Tigridem v Německu. Podobně si všímá i dalších vedoucích činitelů a redaktorů redakcí, zvláště redakce v Mnichově. Již jejich výčet a stručná charakteristika představuje skutečnost, že šlo o intelektuální vynikající skupinu pounorové emigrace. Rozbor počátků vysílání i přehledy relací, které RFE vysílala (jednak navrhované, jednak skutečně realizované) jsou velmi rozsáhlé, ale přehledné. Je však otázkou dopadu některých relací na jednotlivé vrstvy obyvatelstva, protože redaktori měli minimální zpětnou vazbu a neznali reakci případných posluchačů. Navíc je třeba upozornit i na to, že představy některých redaktorů - intelektuálů podcenily úroveň posluchačů, respektive ta byla vyšší než si představovali. Z mé autopsie mám např. dodnes dojem, že poměrně primitivní vysílání pro dělnictvo podcenilo posluchače, neboť dělníci, kteří relace RFE sledovali patřili dle mého názoru spíše k intelektuálně vyspělejším. Mezi výčtem relací mi chybí dost dlouho vysílaný pořad (nazývaný: „Včera ještě utopie, dnes touha milionů, zítra skutečnost - Spojené státy evropské“) o evropské integraci.

Zajímavě je líčen i vztah RFE k ostatnímu exilu, který je především prezentován názory Rady svobodného Československa. Upozorňuji ovšem, že v ní (i ve výboru) nebyli jen zástupci stran předúnorové Národní fronty, ale také exiloví agrárníci a činitelé dalších stran nepovolených po roce 1945 i někteří tradiční nestraníci. Vztah mezi nimi navzájem a často zmiňovaný slovenský problém pochopitelně vyvolávaly v RSČ značné rozpory, které jsou možná až příliš zdůrazňovány v citované významné práci Bořivoje Čelovského. I o těchto rozporech však RFE informovala, což v práci není, např. o poměrně krátkodobém rozkolu v roce 1951 a vzniku Zenklova Národního výboru (vedle

zbytku výboru Rady). Sama podstata kritiky RSČ vůči RFE v tomto období a zvláště pak po roce 1968 je však v práci dostatečně podrobně a výstižně líčena. Velmi zdařilá je dle mého názoru část práce věnovaná období po Stalinově smrti, kdy se začaly výrazněji projevovat projevy odporu v zemích komunistické bloku. Reakce RFE na události po měnové reformě v Československu, o bouřích ve východním Německu, událostech v Polsku a za maďarského povstání jsou rozebrány v širších souvislostech. Nevím jaká byla reakce média na předchozí akce odporu (demonstrace proti zrušení vánočních příplatků v Brně v prosinci roku 1951, či proti svržení Masarykovy sochy v Prostějově v dubnu 1953), protože jsem to v práci nenašel. Po potlačení maďarského povstání se projevíly obavy z důsledků protikomunistické propagandy pro občany těchto zemí, což autor zdůrazňuje jako další problém, který byl pro RFE nový a redakce jednotlivých zemí k němu musely přihlédnout.

Velmi podrobně a přehledně jsou v práci rozebrány balónové akce RFE v první polovině padesátých let. Jejich dozvukem byla akce, již dle rozhovoru s autorem nazval profesor Z. Suda největším úspěchem – rozeslání brožur s českým překladem Chruščevova tajného referátu na XX. sjezdu KSSS roku 1956. Musím konstatovat, že jsem ji četl (díků pražskému kolegovi ze studií, který mi ji na kolejích tajně zapůjčil k prostudování) a věděl jsem tak o projevu mnohem více, než všichni komunisté v Olomouci a celém širém okolí, jimž byla sdělena o něm informace jen v málo podrobném referátu Antonína Novotného.

Zklamání, které se v exilu projevilo po velmi chladné reakci Západu na sovětské potlačení maďarského povstání vyvolalo kritiku vůči dosavadnímu vysílání do východoevropského prostředí. Bylo upozorňováno, že je pro lid tamějších komunistických režimů nebezpečné vyvolávat naděje na možnost vnitřních zvrátů, případně je k podobným aktivitám nabádat. Také exiloví činitelé hledali nové cesty pro své uplatnění. Z práce jsem se příliš nedozvěděl, jaké byla reakce RFE na vznik Společnosti pro vědu a umění (SVU), i když ta měla větší základnu mezi americkými Čechy než v Evropě (mimo Švýcarsko). Ta byla právě reakcí na předchozí vývoj. RFE na něj, jak je v práci uvedeno, reagovala do jisté míry také revizí svého vysílání.

Významnou změnou bylo přenesení sídla vedení FRE z New Yorku do Mnichova. Autor sleduje i změny ve vedení čs. redakce a pěkně charakterizuje její nové ředitele po odchodu F. Peroutky (Julia Firta a Jaroslava Pecháčka). Konec šedesátých let znamenal v Československu uvolnění cestování do zahraničí. Znamenalo to i navázání daleko širších kontaktů RFE s domovem. Ty vyvrcholily za „Pražského jara“ roku 1968, kdy se vlastně poprvé objektivní zprávy o RFE dočasně objevily i v československých médiích. Naděje na demokratický zvrát sice skončily po sovětské invazi do Československa v srpnu 1968, ale exil oživil příchod nové emigrantské vlny. Zapojení nových uprchlíků do práce v československé redakci bylo velkým obohacením jejího vysílání, ale vyskytl se dlouhodobý problém reakce starých pounorových exulantů na značnou část lidí z nové emigrace, mezi nimiž bylo mnoho bývalých komunistů

(včetně některých nových redaktorů RFE). Autor to opět dokumentuje na kritických vystoupeních nově ustavené RSČ vůči čs. redakci Svobodné Evropy a charakteru jejího vysílání. V práci jsou pak líčeny aktivity RFE v sedmdesátých a osmdesátých letech, zvláště pak po vydání Charty 77. Mimořádně významná byla úloha rozhlasové stanice v době počátků rozkladu komunistického režimu a v podpoře disidentů v druhé polovině osmdesátých let. Autor dobře charakterizuje přístup RFE k sametové revoluci, tak i stručně vývoj stanice po pádu komunistického režimu včetně přestěhování rozhlasové stanice do Prahy.

Asi počátkem 80. let se u komunistických činitelů projevovala obava, že bude zahájeno televizní vysílání RFE proti kterému by rušení mělo být velmi obtížné. Objevily se skutečně takové plány?

Poněkud disproporční je kapitola, která srovnává jiné západní rozhlasové stanice vysílající česky a slovensky. Jistě bylo správné zaměřit se hlavně na Hlas Ameriky a BBC, které byly nejvýznamnější. Velká pozornost je věnována vatikánskému vysílání, ostatním již daleko méně. Překvapuje to především o vysílání z Francie. Vysílání z Německa (Deutsche Weele) probíhalo podle mého názoru již v padesátých letech? O Rádiu Vídeň, o němž je na s. 167 psáno, že měl v Československu překvapivě velkou sledovanost není v předchozí kapitole nic (zřejmě nevysílalo česky ani slovensky, ale mělo to tam být řešeno). V této kapitole o tom, jak byla RFE a ostatní stanice poslouchána je zdůrazněno, že se zvýšil počet posluchačů Hlasu Ameriky a BBC. Nebylo to také tím, že oproti RFE již nebyly rušeny?

Zajímavá je kapitola o reakce státní moci na vysílání RFE. Analyzovat vysílání si vedení KSČ určitě nechávalo již v padesátých letech. V té době bylo rušení některých stanic na jedné z frekvencí krátkých vln slabší než na ostatních a bylo tak možno RFE poslouchat i v městech s mimořádnou intenzitou rušení. Tyto frekvence se každý den měnily. Vyprávělo se, že je to proto, aby vysílání RFE mohlo být monitorováno. Jinak je kapitola velmi zajímavá, autor v ní vychází i ze svých předchozích publikovaných příspěvků. .

Také četné aktivity StB proti RFE, o některých z nichž se psalo i v období komunistického režimu díky aktivitám P. Minaříka, autor sleduje velmi podrobně a zařazuje je do širších souvislostí.

V práci jsou některé drobné nepřesnosti, např. Julius Firt (s. 88) byl členem Československé státní a ne národní rady v Londýně, na s. 142 ve výčtu rozhlasových stanic chybí Paříž. Jsou zde i některé neopravené překlepy.

Celkově lze disertační práci dr. Prokopa Tomka hodnotit pozitivně. Práce je založena především na archivních materiálech, tištěných pramenech a cenných vzpomínkách, které autor vhodně využívá. Rozebírá nejrůznější aktivity RFE i snahy komunistického režimu o obranu proti tomuto vysílání. Práce je v některých pasážích hodně popisná, což je dáno snahou autora o co nejpodrobnější vylíčení zmíněných aktivit. Oceňuji, že v práci píše o životě a díle významnějších redaktorů RFE, případně dalších stanic. Celkově je

dokladem toho, že komunistický režim neměl vůči argumentů RFE dostatečné argumenty a proto bylo jeho hlavní zbraní rušení vysílání. Přes některé kritické připomínky, které jsem vtělil přímo do posudku, doporučuji práci k obhajobě a po jejím úspěšném průběhu k udělení titulu Ph.D.

V Olomouci 20. září 2012

Prof. PhDr. Miloš Trapl, CSc.,

Katedra historie FF UP Olomouc